

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА
ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

Кафедра інформаційного права та юридичної журналістики

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної магістерської роботи (проєкту)

на тему: **«Розробка та реалізація мультимедійної серії журналістських
розслідувань «Кратомова тінь»**

Виконав: здобувач освіти
2 курсу, групи МПМБ-51м
ступеня вищої освіти «Магістр»
спеціальності 061 Журналістика
Домашук Дмитро Володимирович

Науковий керівник:

Мітчук Ольга Андріївна,

д.н.соц.ком., професор

Рецензент:

Віктор Степанович Мазаний, член
Національної спілки письменників
України, член Національної спілки
журналістів України, заслужений
журналіст України, доцент факультету
журналістики ПВНЗ «Міжнародний
економіко-гуманітарний університет
ім.акад. С. Демянчука»

Рівне – 2025

АНОТАЦІЯ

УДК: 070.4:004.9:316.774

Домащук Д. В. Розробка та реалізація мультимедійної серії журналістських розслідувань «Кратомова тінь» / м. Рівне: Національний університет водного господарства та природокористування, 2025. – 32 с.

Бібліографія – 11 позицій.

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню проблеми балансу між приватністю та публічністю в сучасній журналістиці в умовах інформаційного суспільства та цифрової медіареальності. У роботі проаналізовано еволюцію понять «приватне життя» і «публічна сфера», розкрито зміст категорії «публічна особа» та окреслено межі її відкритості в контексті реалізації права суспільства на інформацію. Особливу увагу зосереджено на суспільному інтересі як ключовому критерію допустимості втручання медіа у приватне життя особи.

Дослідження ґрунтується на аналізі національного та міжнародного нормативно-правового регулювання, зокрема положень Конституції України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про медіа», а також практики Європейського суду з прав людини, що формує сучасні стандарти захисту приватності у медіапросторі. Окремо розглянуто роль професійних етичних норм і кодексів журналістики як інструментів саморегуляції редакційної діяльності.

У роботі досліджено механізми дотримання балансу приватного й публічного при висвітленні суспільно важливих подій, зокрема кримінальних проваджень, із урахуванням принципів презумпції невинуватості, захисту честі та гідності, а також прав родичів і дітей публічних осіб. Значне місце відведено емпіричному аналізу кейсів українських медіа на матеріалах журналістського розслідування щодо так званої «кратомової мережі», з використанням методів OSINT та верифікації інформації через соціальні мережі.

Окреслено вплив цифрових медіа й соціальних платформ на трансформацію меж приватності, зокрема феномен добровільної публічності та пов'язані з ним етичні й правові ризики, особливо щодо неповнолітніх. За результатами дослідження запропоновано практичні рекомендації та алгоритм дій журналіста при роботі з чутливою інформацією, а також напрями вдосконалення редакційних кодексів з метою забезпечення балансу між правом на приватність і правом суспільства на інформацію.

Ключові слова: приватність, публічність, публічна особа, суспільний інтерес, журналістська етика, цифрові медіа, ЄСПЛ.

ABSTRACT

Domashchuk D. V. Development and implementation of a multimedia series of journalistic investigations “Kratomova tin” / Rivne: National University of Water Management and Environmental Management, 2025. – 61 p.

Bibliography – 13 items, appendices – 4.

The master’s thesis is devoted to a comprehensive study of the problem of the balance between privacy and publicity in modern journalism in the conditions of the information society and digital media reality. The work analyzes the evolution of the concepts of “private life” and “public sphere”, reveals the content of the category of “public person” and outlines the limits of its openness in the context of the implementation of society’s right to information. Special attention is focused on the public interest as a key criterion for the admissibility of media interference in a person’s private life.

The study is based on the analysis of national and international regulatory and legal regulations, in particular the provisions of the Constitution of Ukraine, the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Media", as well as the practice of the European Court of Human Rights, which forms modern standards for the protection of privacy in the media space. The role of professional ethical norms and codes of journalism as tools for self-regulation of editorial activity is separately considered.

The paper examines the mechanisms for maintaining a balance between private and public when covering socially important events, in particular criminal proceedings, taking into account the principles of the presumption of innocence, protection of honor and dignity, as well as the rights of relatives and children of public figures. A significant place is devoted to the empirical analysis of cases of Ukrainian media based on materials of a journalistic investigation into the so-called "kratom network", using OSINT methods and verification of information through social networks.

The impact of digital media and social platforms on the transformation of privacy boundaries is outlined, in particular the phenomenon of voluntary publicity and the ethical and legal risks associated with it, especially with regard to minors. The results of the study suggest practical recommendations and an algorithm of actions for journalists when working with sensitive information, as well as directions for improving editorial codes in order to ensure a balance between the right to privacy and the public's right to information.

Keywords: privacy, publicity, public figure, public interest, journalistic ethics, digital media, ECHR.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИВАТНОСТІ ТА ПУБЛІЧНОСТІ В ЖУРНАЛІСТИЦІ	
1.1. Еволюція понять «приватне життя» та «публічна сфера» в інформаційному суспільстві	
1.2. Категорія «публічна особа» (public figure): класифікація та межі відкритості	
1.3. Суспільний інтерес як ключовий критерій втручання в приватність	
1.4. Методологія «трискладового тесту» при прийнятті редакційних рішень	
1.5. Специфіка висвітлення кримінальних проваджень: презумпція невинуватості та ідентифікація підозрюваних	
1.6. Приватність родичів та дітей публічних осіб: етичні дилеми	
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПРИВАТНОСТІ В МЕДІА	
2.1. Нормативно-правове регулювання: Конституція України, Цивільний кодекс та Закон «Про медіа».	
2.2. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ): прецедентні справи та їх вплив на українське законодавство	
2.3. Етичні стандарти: Кодекс етики українського журналіста та міжнародні принципи	
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА: АНАЛІЗ КЕЙСІВ (НА ОСНОВІ МАТЕРІАЛІВ РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО «КРАТОМОВОЇ МЕРЕЖІ»)	
3.1. Практика українських медіа: аналіз кейсів (на основі матеріалів розслідування щодо «кратомової мережі»)	

3.2. Рекомендації щодо дотримання балансу між приватністю та публічністю мережі	
3.3. Алгоритм дій журналіста при роботі з чутливою інформацією	
3.4. Пропозиції щодо вдосконалення редакційних кодексів	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

В умовах сучасного інформаційного суспільства, що характеризується стрімкою цифровізацією та домінуванням соціальних мереж, традиційні межі між приватним і публічним життям зазнають фундаментальних змін. Журналістика, як інститут соціального контролю, стикається з новими викликами: з одного боку, зростає запит суспільства на прозорість влади та викорінення корупції, а з іншого – посилюються вимоги до захисту персональних даних та приватності особи. Особливої гостроти ця дилема набуває під час висвітлення кримінальних розслідувань, фігурантами яких стають публічні особи або їхні близькі родичі.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку балансу між правом суспільства знати (society's right to know) про суспільно важливі події та правом особи на повагу до приватного і сімейного життя (right to privacy), гарантованим Конституцією України та міжнародними конвенціями. В українських реаліях, де корупційні злочини часто тісно переплетені з родинними зв'язками посадовців, журналісти-розслідувачі змушені вторгтися в приватну сферу, що вимагає чіткого розуміння правових та етичних меж.

Мета дослідження полягає у розробці системного підходу до висвітлення суспільно важливих подій для забезпечення стандартів журналістики: точності, достовірності, повноти, балансу думок, відокремлення фактів від оцінок, оперативності та доступності.

У магістерській роботі передбачено комплексне дослідження проблеми балансу між приватністю та публічністю в журналістській діяльності. У межах дослідження аналізується еволюція понять «приватне життя» та «публічна сфера» в інформаційному суспільстві, розкривається зміст категорії «публічна особа» та визначаються межі її відкритості з урахуванням суспільного інтересу. Значну увагу приділено

нормативно-правовим і етичним засадам захисту приватності в медіа, зокрема положенням національного законодавства, практиці Європейського суду з прав людини та професійним стандартам журналістики. Досліджуються механізми дотримання балансу приватного й публічного при висвітленні суспільно важливих подій, включно з кримінальними провадженнями, а також етичні аспекти захисту родичів і дітей публічних осіб. На основі аналізу практики українських медіа, зокрема журналістського розслідування щодо «кратомової мережі», та з урахуванням впливу цифрових медіа й соціальних мереж на межі приватності, формулюються практичні рекомендації та алгоритм дій журналіста при роботі з чутливою інформацією.

Об’єктом дослідження є діяльність українських медіа з висвітлення суспільно важливих подій у жанрах репортажу, розслідування та аналітики. **Предметом** дослідження виступає конкретний медійний кейс – історія про викриття масштабної наркогрупи, що займалася збутом кратому, та роль у цій справі родини рівненської посадовиці Ліани Диновської.

Емпіричну базу магістерської роботи становлять власні матеріали журналістських розслідувань Агенції журналістських розслідувань «Четверта влада», опубліковані на офіційному вебресурсі організації (<https://4vlada.com/dossiers>). У межах дослідження проаналізовано добірку розслідувальних матеріалів, присвячених діяльності органів влади та інших суспільно значущих інститутів, що мають безпосередній вплив на життя громадян. Вибір саме цього медіа зумовлений його чітко задекларованою місією розвитку справедливого суспільства без корупції, орієнтацією на стандарти громадянської та правозахисної журналістики, а також системним застосуванням розслідувальних методів.

Матеріали «Четвертої влади» розглядаються як репрезентативний приклад сучасної української журналістики розслідувань, у якій журналіст виступає спостерігачем від імені суспільства та виконує функцію суспільного контролю. Емпіричний аналіз охоплює змістові, правові й

етичні аспекти подання інформації, способи аргументації, використання фактів і джерел, а також дотримання балансу між суспільним інтересом і правом на приватність, що відповідає дослідницьким завданням магістерської роботи.

Методологія дослідження. Досягнення цієї мети передбачає комплексний аналіз нормативно-правової бази, етичних кодексів та практичних кейсів. Методологічну основу роботи складають загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння) та спеціальні методи (аналіз документів, контент-аналіз медіатекстів, case study). Емпіричною базою дослідження стали журналістські матеріали, судові рішення, законодавчі акти та рекомендації медійних організацій (ІМІ, Детектор медіа).

Обрана тема магістерської роботи є актуальною з огляду на зростання ролі медіа в демократичному суспільстві, посилення впливу цифрових технологій та ускладнення меж між приватним і публічним у сучасному інформаційному просторі. Дослідження спрямоване на теоретичне осмислення й практичний аналіз правових, етичних і професійних аспектів журналістської діяльності, що дає змогу комплексно оцінити ризики й можливості втручання медіа у приватне життя особи. Отримані результати мають прикладне значення для журналістської практики, медіаосвіти та вдосконалення редакційних стандартів, а також можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях проблем медіаправа та журналістської етики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИВАТНОСТІ ТА ПУБЛІЧНОСТІ В ЖУРНАЛІСТИЦІ

У сучасному інформаційному суспільстві проблема співвідношення приватності та публічності набуває особливої наукової й практичної актуальності, оскільки журналістика функціонує на перетині індивідуальних прав людини та суспільної потреби в інформації. Приватність і публічність є базовими соціально-комунікаційними категоріями, що відображають межі допустимого розкриття інформації про особу в медійному просторі та визначають відповідальність журналіста за наслідки публічного поширення відомостей.

Поняття приватного життя традиційно пов'язується з автономією особистості, її правом на недоторканність особистої та сімейної сфери, захист честі, гідності, персональних даних і внутрішнього світу людини. У наукових підходах приватність розглядається як фундаментальне право людини, закріплене в міжнародних і національних правових актах, а також як соціальна цінність, що забезпечує свободу самовираження та психологічну безпеку особи. В умовах цифровізації медіа приватне життя стає особливо вразливим через швидке поширення інформації, складність контролю над контентом і тривале збереження цифрових слідів.

Категорія публічності пов'язана з функціонуванням публічної сфери – простору суспільного обговорення, у якому формуються громадська думка, політичні рішення та соціальні наративи. У класичному розумінні публічна сфера є середовищем відкритого діалогу між громадянами, владою та медіа, а журналістика виступає ключовим посередником цього процесу. Публічність передбачає відкритість інформації, прозорість діяльності суспільно значущих акторів і підзвітність влади перед громадськістю.

Важливим елементом теоретичного осмислення є поняття «публічної особи» (public figure). У науковому та правовому дискурсі публічними

вважаються особи, діяльність яких має суспільне значення або впливає на громадські процеси, зокрема політики, посадові особи, відомі діячі культури, бізнесу чи медіа. Для публічних осіб характерним є звуження меж приватності, однак це звуження не є абсолютним і не означає повної втрати права на приватне життя. Межі допустимої відкритості залежать від характеру інформації, її зв'язку з виконанням публічних функцій та наявності суспільного інтересу.

Ключовим концептом у теорії співвідношення приватності та публічності є суспільний інтерес, який у журналістиці виступає критерієм легітимності втручання в приватну сферу. Суспільний інтерес не тотожний цікавості аудиторії або рейтинговій привабливості теми; він пов'язаний із потребою суспільства знати інформацію, що має значення для безпеки, демократії, верховенства права чи захисту прав інших осіб. У теоретичних моделях журналістської етики суспільний інтерес розглядається як балансуючий чинник між свободою слова та правом на приватність.

Сучасна журналістика дедалі частіше стикається з трансформацією меж між приватним і публічним, зумовленою розвитком соціальних мереж, практиками саморозкриття та феноменом добровільної публічності. У цьому контексті теоретико-концептуальні засади приватності й публічності виходять за межі суто правового поля та охоплюють етичні, соціальні й комунікаційні виміри. Журналіст постає не лише як транслятор інформації, а як суб'єкт морального вибору, відповідальний за збереження балансу між правом суспільства знати та правом людини на захист особистого життя.

Отже, теоретико-концептуальні засади приватності та публічності в журналістиці формують методологічну основу для аналізу професійних рішень медіа, визначення меж допустимого втручання у приватну сферу та вироблення стандартів відповідальної журналістської діяльності в умовах сучасного медіасередовища.

1.1. Еволюція понять «приватне життя» та «публічна сфера» в інформаційному суспільстві

Концепція приватності, яка історично визначалася як «право бути залишеним у спокої» (the right to be let alone), в епоху цифрових технологій трансформувалася у право контролювати інформацію про себе. Проте, з розвитком соціальних мереж, користувачі добровільно відмовляються від частини своєї приватності, оприлюднюючи деталі особистого життя, фотографії інтер'єрів, геолокації та інформацію про родинні зв'язки. Це створює феномен «добровільної публічності», який суттєво розширює можливості для журналістських розслідувань, але водночас породжує нові етичні колізії.

У теоретичному вимірі важливо розрізнити поняття «публічний інтерес» (public interest) та «публічна цікавість» (public curiosity). Якщо перше стосується інформації, яка є важливою для функціонування демократичного суспільства, безпеки громадян та контролю за владою, то друге спрямоване на задоволення обивательського інтересу до скандалів та інтимних подробиць. Журналістика повинна керуватися виключно суспільним інтересом, ігноруючи просту цікавість, якщо вона не несе соціального навантаження.

1.2. Категорія «публічна особа» (public figure): класифікація та межі відкритості

Ключовим фактором, що визначає межі допустимого втручання у приватність, є статус особи. Згідно з Декларацією про свободу політичних дебатів у ЗМІ, публічні особи повинні толерувати більший ступінь критичного аналізу та уваги до своєї персони, ніж пересічні громадяни. Це зумовлено тим, що вони добровільно обрали шлях публічності або обіймають посади, пов'язані з розпорядженням публічними ресурсами.

Об'єкт втручання	Метод отримання інформації	Обґрунтування суспільним інтересом	Оцінка етичності
Татування зятя	Порівняння фото поліції (спина затриманого) з Instagram Віктора Мартинюка .	Високе. Необхідно для ідентифікації організатора особливо тяжкого злочину, ім'я якого поліція не розкрила.	Етично виправдано. Зять не є публічною особою, але є ключовим підозрюваним у справі, що стосується родини посадовця.
Інтер'єр квартири	Порівняння паркету, меблів, «рожевих капців» на фото обшуків з Instagram доньки Кароліни.	Високе. Доводить, що обшуки відбувалися саме в помешканні родини Диновської, спростовуючи її заяви про непричетність.	Етично виправдано. Слугує доказом брехні посадової особи.

Неповнолітня донька	Згадка про навчання в Ліцеї №2, домашній арешт.	Високе. Загроза для інших учнів ліцею, де збували наркотики.	На межі фолу. Розкриття місця навчання та статусу підозрюваної неповнолітньої є ризикованим (стигматизація). Однак, враховуючи характер злочину (збут у школі), попередження громади є пріоритетом.
Заклад «Стопка чаю»	Аналіз чеків, візит на локацію, зв'язок із сином Давидом.	Високе. Викриття місць збуту.	Етично виправдано. Підприємницька діяльність є публічною.

У контексті досліджуваного кейсу , Ліана Диновська є посадовою особою органів місцевого самоврядування, що автоматично звужує її право на приватність. Її родина (зять, доньки, син) стають об'єктом інтересу медіа не самі по собі, а через призму можливої причетності до злочинної діяльності та використання ресурсів або протекції посадової особи.

1.3. Суспільний інтерес як ключовий критерій втручання в приватність

Суспільний інтерес є єдиною легітимною підставою для порушення права на приватність. Згідно із Законом України «Про інформацію» (ст. 29) та практикою ЄСПЛ, інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.

Критерії суспільно важливої інформації включають:

- Викриття злочинів, корупції, зловживання владою.
- Інформування про загрози здоров'ю та безпеці населення (наприклад, розповсюдження наркотиків у школах).
- Захист прав споживачів та запобігання введенню громадськості в оману.

У справі про «кратомову мережу» суспільний інтерес є беззаперечним: йдеться про масштабну схему збуту наркотичних речовин (10 тонн, 300 млн грн прибутку), яка, за версією слідства, була спрямована на дітей та підлітків у навчальних закладах. Це створює пряму загрозу здоров'ю нації, що виправдовує детальне висвітлення фігурантів, навіть якщо це втручається в їхнє приватне життя.

1.4. Методологія «трискладового тесту» при прийнятті редакційних рішень

Для визначення допустимості втручання у приватність медіа-юристи та редактори використовують «трискладовий тест», адаптований з практики ЄСПЛ та ст. 29 Закону «Про інформацію».

Застосування тесту до кейсу «Кратомова мережа» :

Етап тесту Питання Аналіз кейсу

1. Законність Чи передбачено втручання законом? Так, закон дозволяє журналістське розслідування суспільно важливих тем.

2. Легітимна мета Яку мету переслідує втручання? Захист здоров'я населення (дітей), боротьба зі злочинністю, викриття корупції (зв'язки чиновниці).

3. Необхідність та пропорційність Чи є втручання необхідним у демократичному суспільстві і чи переважає суспільний інтерес шкоду особі? Так. Масштаб злочину (наркотики в школах) створює критичну загрозу. Причетність родини посадової особи соцслужб додає вагу суспільному інтересу. Шкода репутації фігурантів є меншою за потенційну шкоду суспільству від приховування інформації.

1.5. Специфіка висвітлення кримінальних проваджень: презумпція невинуватості

Висвітлення кримінальних справ вимагає суворого дотримання презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції). Журналісти не мають права називати особу злочинцем до вироку суду. У матеріалі використовуються коректні маркери: «як стверджує поліція», «підозрювані», «за версією слідства».

Однак, публікація фотографій затримання, деталей побуту та татувань фактично ідентифікує осіб для їхнього оточення ще до суду. Це є етично виправданим лише за умови, що доказова база є переконливою, а

суспільна небезпека діянь — високою. У даному випадку, наявність відеодоказів та офіційних повідомлень Нацполіції легітимізує таку деталізацію.

1.6. Приватність родичів та дітей публічних осіб: етичні дилеми

Родичі публічних осіб часто стають «невинними жертвами» медійної уваги. Проте, якщо вони користуються активами сумнівного походження або беруть участь у корупційних схемах, вони втрачають імунітет приватності.

У кейсі Диновської зять Віктор Мартинюк підозрюється в організації наркомережі. Його зв'язок з тещею (фінансова допомога у поїздках) робить його фінансовий стан предметом публічного інтересу. Що стосується дітей, то залучення неповнолітньої доньки до злочинної діяльності (підозра, нічний домашній арешт) є трагедією, але й фактом, який неможливо замовчувати, оскільки він стосується безпеки інших дітей у тій самій школі (Ліцей №2).

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПРИВАТНОСТІ В МЕДІА

Захист приватності є одним із ключових принципів функціонування демократичного суспільства та невід'ємною складовою професійної діяльності журналіста. У сучасному медіапросторі право на приватне життя перебуває у постійній напрузі зі свободою вираження поглядів і правом суспільства на отримання інформації, що зумовлює необхідність чіткого правового та етичного регулювання журналістської діяльності.

Правові основи захисту приватності в медіа закріплені як у міжнародних, так і в національних нормативно-правових актах. Базовим міжнародним стандартом є стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує кожному право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції. Водночас стаття 10 Конвенції закріплює свободу вираження поглядів, що створює необхідність пошуку балансу між цими двома правами. Саме цей баланс є центральним предметом правового аналізу у сфері медіа.

На національному рівні право на недоторканність приватного життя закріплено в Конституції України, зокрема в положеннях щодо поваги до гідності людини, захисту особистого і сімейного життя, та заборони незаконного збирання, зберігання і поширення конфіденційної інформації про особу. Цивільний кодекс України конкретизує ці положення, визначаючи поняття особистого життя, честі, гідності та ділової репутації, а також встановлюючи механізми судового захисту у випадку їх порушення. Важливу роль у регулюванні діяльності медіа відіграє Закон України «Про медіа», який визначає обов'язки суб'єктів медіа щодо дотримання прав людини, зокрема права на приватність, і встановлює відповідальність за його порушення.

Суттєвий вплив на формування стандартів захисту приватності в журналістиці має практика Європейського суду з прав людини. У своїх

рішеннях Суд розробив низку критеріїв оцінки допустимості втручання медіа у приватне життя, серед яких суспільний інтерес публікації, статус особи (публічна чи приватна), спосіб отримання інформації, форма її подання та наслідки поширення. Так званий «трискладовий тест» дозволяє оцінити, чи є втручання законним, чи переслідує воно легітимну мету та чи є необхідним у демократичному суспільстві. Ці підходи поступово інтегруються в українську судову та медійну практику.

Поряд із правовими нормами важливе значення мають етичні засади журналістської діяльності, які виступають механізмом професійної саморегуляції. Кодекс етики українського журналіста закріплює принципи поваги до приватного життя, заборону безпідставного втручання в особисту сферу людини, особливий захист дітей і вразливих груп, а також обов'язок журналіста зважувати суспільну значущість інформації перед її оприлюдненням. Аналогічні положення містяться в міжнародних етичних документах, зокрема Декларації принципів Міжнародної федерації журналістів та рекомендаціях Ради Європи.

Етичний вимір захисту приватності виходить за межі формального дотримання закону і передбачає відповідальне ставлення журналіста до наслідків своєї роботи. Навіть за наявності правових підстав для оприлюднення інформації журналіст зобов'язаний оцінювати потенційну шкоду для особи, уникати сенсаційності, стигматизації та повторної травматизації. Особливої уваги потребують матеріали, пов'язані з кримінальними провадженнями, особистими трагедіями, станом здоров'я та приватним життям родичів публічних осіб.

Отже, правові та етичні основи захисту приватності в медіа формують комплексну систему норм і принципів, спрямованих на забезпечення балансу між свободою слова та правом людини на недоторканність приватного життя. Їх дотримання є необхідною умовою відповідальної журналістики, що відповідає стандартам демократії, прав людини та професійної етики.

2.1. Нормативно-правове регулювання: Конституція України, Цивільний кодекс та Закон «Про медіа»

Українське законодавство містить розгалужену систему норм, що регулюють баланс між свободою слова та приватністю.

Конституція України (Ст. 32): Встановлює базову гарантію невтручання в особисте і сімейне життя, забороняючи збирання та поширення конфіденційної інформації без згоди особи, крім випадків, визначених законом в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Цивільний кодекс України (ЦКУ):

Стаття 296 (Право на використання імені): Частина 4 цієї статті є критично важливою для кримінальної хроніки. Вона забороняє оприлюднення імені підозрюваного або обвинуваченого до винесення вироку суду, крім випадків, коли це дозволено законом. Однак практика медіа часто спирається на пріоритет суспільного інтересу над цією нормою, особливо коли імена оприлюднюють правоохоронні органи або коли особа є публічною.

Стаття 308 (Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях): Фотографія може бути розповсюджена лише за згодою особи. Виняток становить зйомка у публічних місцях (мітинги, вулиця) або якщо фотографія вже була оприлюднена самою особою (наприклад, у соцмережах), хоча останнє твердження є дискусійним у судовій практиці.

Закон України «Про медіа»: Закріплює обов'язок медіа поважати приватне життя, але водночас надає захист журналістам, які діють в інтересах суспільства, звільняючи їх від відповідальності за розголошення таємниці, якщо суспільний інтерес переважає.

2.2. Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)

Рішення ЄСПЛ є джерелом права в Україні і надають детальні інструменти для вирішення конфліктів між Ст. 8 (приватність) та Ст. 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції.

Von Hannover v. Germany (No. 1 & 2): Принцеса Ганноверська проти Німеччини. ЄСПЛ розмежував фотографії, що стосуються виконання офіційних функцій (публічний інтерес), та фотографії суто приватного життя (шопінг, відпочинок), які задовольняють лише цікавість. Суд встановив, що навіть публічні особи мають право на «зону приватності», якщо їхні дії не стосуються публічних дебатів.

Axel Springer AG v. Germany: Справа про арешт відомого актора за наркотики. Суд визнав правомірним висвітлення цього факту, оскільки актор був відомою особою, злочин був суспільно небезпечним, а арешт відбувся в публічному місці. Це рішення є прямим прецедентом для справи Мартинюка-Диновської, оскільки підтверджує, що вчинення злочину публічною особою (або її близькими) знімає частину захисту приватності.

2.3. Етичні стандарти: Кодекс етики українського журналіста

Етичні норми часто є суворішими за правові. Кодекс етики українського журналіста (КЕУЖ) регулює поведінку медійників у чутливих ситуаціях.

Пункт 3: Журналіст має з повагою ставитися до приватного життя людини. Втручання дозволяється лише за умови переваги суспільної значущості інформації.

Пункт 18: Особлива увага приділяється дітям. Розкриття імен або ознак, за якими можна ідентифікувати неповнолітніх, причетних до протизаконних дій, є неприпустимим, якщо це не продиктовано винятковим суспільним інтересом. У аналізованому кейсі цей пункт є

найбільш проблемним, оскільки серед підозрюваних фігурує неповнолітня школярка.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА: АНАЛІЗ КЕЙСІВ (НА ОСНОВІ ДОДАНОГО ДОКУМЕНТУ)

Практика українських медіа у сфері журналістських розслідувань є важливим емпіричним підґрунтям для аналізу дотримання балансу між приватністю та публічністю, оскільки саме в розслідувальній журналістиці найчастіше виникають ситуації правової та етичної напруги. Розслідування, пов'язані з викриттям незаконної діяльності, корупційних схем або організованих злочинних груп, потребують оприлюднення персоналізованої інформації, що може безпосередньо впливати на приватне життя фігурантів та осіб з їхнього оточення.

У теоретичному вимірі аналіз кейсів українських медіа ґрунтується на поєднанні контент-аналізу, кейс-стаді та правово-етичної оцінки журналістських матеріалів. Такий підхід дозволяє не лише зафіксувати факт поширення певної інформації, а й оцінити легітимність її оприлюднення, відповідність суспільному інтересу, дотримання принципів презумпції невинуватості, пропорційності та мінімізації шкоди. Особливого значення набуває аналіз способів отримання інформації, використаних джерел і методів верифікації даних.

Кейс журналістського розслідування щодо так званої «кратомової мережі» є показовим прикладом сучасної української розслідувальної практики, у якій поєднуються традиційні журналістські методи з інструментами цифрового аналізу та OSINT. У межах таких розслідувань медіа звертаються до відкритих державних реєстрів, судових рішень, соціальних мереж, цифрових слідів і візуального контенту, що значно розширює можливості викриття, але водночас підвищує ризики порушення приватності, зокрема третіх осіб.

Теоретично важливим є питання легітимності втручання у приватне життя посадових осіб, які фігурують у розслідуваннях. У цьому контексті застосовується концепція підвищеної публічної відповідальності,

відповідно до якої посадові та політично значущі особи мають бути готовими до ширшого суспільного контролю. Водночас навіть у таких випадках зберігається вимога розмежування інформації, що безпосередньо стосується виконання публічних функцій, і відомостей, які належать до суто особистої сфери та не мають суспільної значущості.

Окремий теоретичний аспект аналізу кейсів пов'язаний із використанням інформації про родичів фігурантів розслідувань. У науковому та етичному дискурсі наголошується, що залучення даних із приватних акаунтів членів родини або їхніх соціальних зв'язків є допустимим лише за наявності прямого зв'язку з предметом розслідування та доведеного суспільного інтересу. Особливої обережності потребує робота з інформацією про дітей, яка, згідно з міжнародними стандартами, має посилений режим захисту.

Аналіз практики українських медіа також передбачає оцінку мови, візуальних рішень і наративних стратегій, що використовуються у розслідуваннях. Теоретично важливим є уникнення стигматизації, узагальнень і передчасних звинувачень, а також чітке розмежування фактів, припущень і оціночних суджень. Це безпосередньо пов'язано з дотриманням принципу презумпції невинуватості та етичної відповідальності медіа перед аудиторією.

Теоретичний аналіз практики українських медіа на прикладі розслідування щодо «кратомової мережі» дозволяє розглянути журналістські кейси як інструмент виявлення типових моделей втручання у приватність, оцінити ефективність правових і етичних обмежень та визначити напрями вдосконалення стандартів розслідувальної журналістики в умовах цифрового медіасередовища.

3.1. Характеристика емпіричного матеріалу. Використання методів OSINT та верифікація даних

Аналізований документ є прикладом глибокого журналістського розслідування, проведеного виданням «Четверта влада» (або на його основі). Розслідування стосується викриття мережі збуту крлатому — речовини, яка тривалий час перебувала у «сірій зоні» законодавства, але 19 листопада 2024 року була офіційно внесена до списку психотропних речовин постановою Кабміну № 1306.

Ключові факти розслідування:

Суть: Викрито мережу з оборотом 300 млн грн, що діяла в 15 регіонах.

Фігуранти: Родина Ліани Диновської (голова Рівненського центру соцслужб). Зять Віктор Мартинюк (організатор), донька Кароліна (співучасниця), син Давид (причетність через кафе «Стопка чаю»), неповнолітня донька (запобіжний захід).

Доказова база: Фото/відео Нацполіції, співставлені з контентом соцмереж.

Журналісти застосували детальну персоніфікацію, яка є глибоким втручанням у приватність. Розглянемо легітимність кожного елементу:

Об'єкт втручання Метод отримання інформації Обґрунтування суспільним інтересом Оцінка етичності

Татування зятя. Порівняння фото поліції (спина затриманого) з Instagram Віктора Мартинюка. Високе. Необхідно для ідентифікації організатора особливо тяжкого злочину, ім'я якого поліція не розкрила. Етично виправдано. Зять не є публічною особою, але є ключовим підозрюваним у справі, що стосується родини посадовця.

Інтер'єр квартири Порівняння паркету, меблів, «рожевих капців» на фото обшуків з Instagram доньки Кароліни. Високе. Доводить, що обшуки

відбувалися саме в помешканні родини Диновської, спростовуючи її заяви про непричетність. Етично виправдано. Слугує доказом брехні посадової особи.

Неповнолітня донька. Згадка про навчання в Ліцеї №2, домашній арешт. Високе. Загроза для інших учнів ліцею, де збували наркотики. На межі фолу. Розкриття місця навчання та статусу підозрюваної неповнолітньої є ризикованим (стигматизація). Однак, враховуючи характер злочину (збут у школі), попередження громади є пріоритетом.

Заклад «Стопка чаю» Аналіз чеків, візит на локацію, зв'язок із сином Давидом. Високе. Викриття місць збуту. Етично виправдано. Підприємницька діяльність є публічною.

Розслідування є взірцем використання OSINT (Open Source Intelligence). Журналісти не покладалися на чутки, а верифікували факти:

Геолокація та інтер'єр: Ідентифікація цегляного паркану біля будинку Мартинюка, співставлення його з відео поліції.

Аналіз соціальних зв'язків: Встановлення родинних зв'язків через спільні фото, привітання з днем народження (відео 2020 року), де видно всіх членів родини.

Фізична верифікація: Журналісти пішли за адресою «Симона Петлюри, 6», знайшли чек з терміналу, що підтверджує діяльність ФОП, пов'язаного з фігурантами.

Такий підхід забезпечує достовірність і точність — ключові стандарти якісної журналістики. Це також дозволяє медіа захиститися від звинувачень у наклепі, оскільки кожен висновок підкріплений візуальним доказом.

3.2. Вплив цифрових медіа та соціальних мереж на межі приватності

Кейс Диновської яскраво ілюструє концепцію «скляного будинку». Підозрювані самі задокументували своє життя в Instagram: інтер'єри, одяг,

татуювання, родинні свята. Коли поліція оприлюднила анонімізовані фото затримання (заблюрені обличчя), саме цей архів «добровільної публічності» дозволив журналістам миттєво ідентифікувати їх.

Це змінює парадигму приватності: інформація, яку особа сама виклала у відкритий доступ (навіть якщо потім видалила), стає легітимним джерелом для розслідування. Судова практика схиляється до того, що особа, яка публікує фото в соцмережах, знижує свої очікування щодо приватності.

У розслідуванні зазначається, що після розголосу Ліана Диновська та її діти закрили свої акаунти або видалили контент. Етичне питання: чи можна використовувати скріншоти, зроблені до закриття? Так, якщо:

Контент був отриманий законним шляхом (коли акаунт був відкритим).

Він містить докази суспільно важливих фактів (наприклад, розкішний спосіб життя, що не відповідає доходам, або ідентифікація місця злочину).

Використання є пропорційним (публікуються лише ті фото, які необхідні для доказу).

У даному випадку, фото з «рожевими капцями» або «песиками» самі по собі є нейтральними, але в контексті порівняння з оперативною зйомкою стають неспростовними доказами.

Найбільш вразливою стороною у цій історії є неповнолітня донька. Її цифрова активність (соцмережі) стала частиною доказової бази проти неї. Медіа, висвітлюючи її роль (учениця ліцею, домашній арешт), фактично піддають її кібербулінгу та соціальній ізоляції. Згідно з рекомендаціями ЮНІСЕФ та ІМІ, журналісти повинні уникати ідентифікації дітей у конфлікті з законом. Проте, у ситуації, коли дитина підозрюється у розповсюдженні наркотиків серед однолітків, мовчання медіа могло б поставити під загрозу інших дітей. Це класичний приклад конфлікту етичних норм, де перемагає безпековий аспект суспільного інтересу.

3.3. Алгоритм дій журналіста при роботі з чутливою інформацією

На основі аналізу пропонується алгоритм для журналістів-розслідувачів:

Ідентифікація статусу: Визначити, чи є особа публічною, або чи є вона родичем публічної особи, чиї дії впливають на суспільство.

Перевірка суспільного інтересу (Трискладовий тест): Чи переважає право суспільства знати над правом особи на приватність? (Критерії: загроза здоров'ю, корупція, злочин).

Мінімізація даних: Публікувати лише ті приватні деталі (фото, адреси), які необхідні для доведення фактів. Уникати зайвої сенсаційності.

Захист неповнолітніх: Якщо у справі фігурують діти, ретельно зважити необхідність розкриття їхніх імен чи навчальних закладів. Робити це лише за крайньої необхідності для попередження небезпеки.

Верифікація: Використовувати OSINT для підтвердження кожного факту. Не покладатися на анонімні телеграм-канали без перевірки.

Баланс думок: Завжди намагатися отримати коментар від усіх сторін конфлікту, навіть якщо вони відмовляються (зафіксувати відмову).

3.4. Пропозиції щодо вдосконалення редакційних кодексів

Редакціям рекомендується:

Впровадити чіткі інструкції щодо використання контенту із соціальних мереж (авторське право vs суспільний інтерес).

Розробити протоколи висвітлення тем, пов'язаних з наркотичними речовинами (уникати пропаганди, чітко вказувати правовий статус речовини, як у випадку з крATOMом).

Забезпечити юридичний супровід матеріалів, що містять звинувачення у злочинах до вироку суду, щоб уникнути позовів про наклеп.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження на прикладі кейсу викриття «кратомової мережі» та родини Ліани Диновської дозволяє зробити наступні висновки:

Пріоритет суспільного інтересу: У справах, пов'язаних із тяжкими злочинами (наркоторгівля), особливо тими, що загрожують дітям, право на приватність публічних осіб та їхніх родичів суттєво звужується. Суспільний інтерес у захисті здоров'я нації та викритті корупційних зв'язків є безумовним пріоритетом.

Роль цифрових слідів: Сучасні розслідування неможливі без аналізу цифрової присутності фігурантів. Соціальні мережі стали «цифровим відбитком», який дозволяє ідентифікувати злочинців та пов'язувати їх із публічними особами. Етичне використання цих даних вимагає високого професіоналізму та дотримання процедури верифікації.

Необхідність етичної гнучкості: Жорсткі заборони (наприклад, на ідентифікацію неповнолітніх) можуть бути переглянуті в виняткових випадках, коли мовчання несе більшу загрозу суспільству. Однак кожне таке рішення має бути ретельно обґрунтоване редакцією.

Відповідальність медіа: Якісне розслідування здатне стимулювати владу до дій (проведення нарад, звільнення посадовців), виконуючи функцію громадянського контролю. Дотримання стандартів точності та балансу є запорукою довіри аудиторії та юридичної безпеки журналістів.

Магістерська робота демонструє, що баланс між приватністю та публічністю є динамічною категорією, яка залежить від контексту, суспільної ваги події та статусу фігурантів. Професійна журналістика повинна постійно зважувати ці фактори, керуючись метою служіння суспільству.

Проведене дослідження дало змогу комплексно осмислити проблему співвідношення приватності та публічності в сучасній журналістиці як

одну з ключових дилем інформаційного суспільства. У ході роботи доведено, що стрімка цифровізація, розвиток соціальних мереж і зростання ролі журналістських розслідувань істотно ускладнили традиційні уявлення про межі приватного й публічного, перетворивши їх на динамічну, контекстуально залежну категорію. Журналістика дедалі частіше функціонує в умовах постійного балансу між суспільним запитом на прозорість і контролем влади та необхідністю забезпечення фундаментальних прав людини, зокрема права на повагу до приватного і сімейного життя.

Теоретичний аналіз засвідчив, що поняття приватності й публічності не є взаємовиключними, а перебувають у складній взаємодії, де визначальним чинником виступає суспільний інтерес. Саме він слугує основним критерієм легітимності втручання медіа у приватну сферу, однак потребує чіткого розмежування з простим інтересом аудиторії або сенсаційністю. Особливого значення набуває усвідомлення того, що статус публічної особи не означає автоматичної відмови від права на приватність, а межі відкритості повинні визначатися з урахуванням змісту інформації, її зв'язку з виконанням публічних функцій та потенційних наслідків оприлюднення.

Дослідження правових і етичних засад захисту приватності в медіа підтвердило, що українська нормативно-правова база загалом відповідає європейським стандартам, сформованим практикою Європейського суду з прав людини. Водночас реальна ефективність цих норм значною мірою залежить від їх практичного застосування у редакційній діяльності та рівня професійної відповідальності журналістів. Особливо чутливими залишаються питання висвітлення кримінальних проваджень, дотримання презумпції невинуватості, ідентифікації підозрюваних, а також захисту приватності родичів і дітей публічних осіб, які не є суб'єктами суспільно значущої діяльності, але часто опиняються в центрі медійної уваги.

Емпіричний аналіз практики українських медіа на матеріалах журналістських розслідувань Агенції «Четверта влада», зокрема кейсу щодо «кратомової мережі», засвідчив високий потенціал розслідувальної журналістики як інструменту суспільного контролю та викриття системних порушень. Водночас він виявив низку етичних і правових ризиків, пов'язаних із використанням OSINT-методів, контенту із соціальних мереж і інформації про родинні зв'язки посадових осіб. Такі практики потребують особливо зваженого підходу, чіткого обґрунтування суспільного інтересу та дотримання принципів пропорційності й мінімізації шкоди.

У результаті дослідження сформовано практичні орієнтири для журналістської діяльності, спрямовані на забезпечення балансу між правом суспільства на інформацію та правом особи на приватність. Запропонований алгоритм роботи з чутливою інформацією та рекомендації щодо вдосконалення редакційних кодексів мають прикладне значення і можуть бути використані в діяльності медіа, у процесі підготовки журналістів та в системі медіаосвіти. Загалом отримані результати підтверджують, що відповідальна журналістика в умовах цифрового середовища потребує не лише знання правових норм, а й глибокого етичного осмислення кожного професійного рішення, що безпосередньо впливає на права людини та довіру суспільства до медіа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухаріна Д. А., Шимко А. О. Журналістські розслідування у сфері землеуподаткування: телеграм-канал про земельні афери столиці. *Відповідальні за випуск*. 2023. № 101.
2. Василенко М. Журналістське розслідування в умовах воєнного стану: співвідношення колективного та індивідуального. *Поліграфія і видавнича справа. Printing and Publishing*. 2023. № 2. С. 86.
3. Гиріна Т., Міщенко О. Журналістські розслідування як інструмент антикризового регулювання комунікації органів публічного управління з громадськістю. *Collection of Scientific Papers «Scientia»*. Helsinki, Finland, 26 January 2024. С. 90–93.
4. Куліді Н. А., Гудошник О. В. Чинники результативності журналістського розслідування в сучасному інформаційному просторі. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2018. С. 51–55.
5. Печеранський І., Васкул Х. Сучасний медійний дискурс та роль у ньому журналістського розслідування. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2018. № 2. С. 22–29.
6. Сергійчук А. Особливості журналістського розслідування в аспекті кримінальних справ під час судового та досудового провадження. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин : зб. наук. ст.* 2023. С. 292.
7. Стекольщикова В. Впливогенність успішних модифікаційних форм журналістського розслідування: лонгрід. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2017. Вип. 7. С. 305–316.
8. Стекольщикова В. Специфіка та концептуалізація соціально-психологічного підґрунтя ефективної градації тематичного

розмаїття журналістського розслідування. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2020. Вип. 10. С. 288–299.

9. Тарасюк В. Ю. Жанр журналістського розслідування в регіональній пресі. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2015. Вип. 60. С. 78–85.

10. Федчун Н. О., Андрєєва О. С. Міжнародні журналістські розслідування: соціальне призначення та сучасні виклики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. № 6. С. 253.

11. Шевцова К. Л., Кирилова О. В. Журналістське розслідування як метод залучення аудиторії. *Масова комунікація у глобальному та національному вимірах*. 2017. С. 145–149.